

Numer 2(19)/2021

SECURITY REVIEW

Numer 2(19)/2021
(kwiecień – maj – czerwiec 2021)

Instytut Analizy Ryzyka Sp. z o. o.

ISSN 2543-6694

SECURITY REVIEW

NUMER 2(19)/2021

Szanowni Państwo,

Z wielką przyjemnością przedstawiam Państwu drugi w tym roku numer czasopisma „Security Review”, w którym jako pierwszy przedstawiony został artykuł dotyczący problematyki informacyjnego wymiaru bezpieczeństwa jednostki w trakcie czynności procesowych. Polecam Państwa uwadze również drugi artykuł - „Bezpieczeństwo w jednostkach penitencjarnych – rola funkcjonariuszy działu ochrony”. W numerze znajdziecie również recenzję książki pt. „Bezpieczeństwo społeczności lokalnych. Organizacja systemu i projektowanie działań”. Mam nadzieję, że zawarte artykuły staną się cenną literaturą dla Państwa.

Druga połowa bieżącego roku pisze w tematyce bezpieczeństwa ciekawe historie, takie jak problematyka migracyjna na granicy polsko-białoruskiej, czy też powrót do władzy Talibów w Afganistanie. Myślę, że może się to stać inspiracją dla Państwa do publikacji ciekawych artykułów i relacji w naszym czasopiśmie, do czego gorąco namawiam.

W imieniu Rady Naukowej
i Zespołu Redakcyjnego
gen. bryg. rez. dr hab. inż. Tomasz Bąk

W TYM NUMERZE:

**Informacyjny wymiar
bezpieczeństwa jednostki
w trakcie czynności procesowych** S. 3
Violetta Bętkowska

**Bezpieczeństwo w jednostkach
penitencjarnych – rola
funkcjonariuszy działu ochrony** S. 13
*Ryszard Piwowarczyk,
Paweł Łuszcz,
Robert Chrzanowski*

**Recenzja książki
Bezpieczeństwo społeczności
lokalnych. Organizacja systemu
i projektowanie działań** S. 21
Kamil Gefert

INFORMACYJNY WYMIAR BEZPIECZEŃSTWA JEDNOSTKI W TRAKCIE CZYNNOŚCI PROCESOWYCH

Violetta Bętkowska

Akademia WSB w Dąbrowie Górniczej

Abstract

The informational dimension of the security of the individual during court proceedings

Information security is an important component of personal security and civil rights and freedoms. The essence of the state's activities for the security of an individual in the information area is to create protective systems which not only identify risks and threats to this area, but also contain effective measures to ensure it. The state bodies and entities that carry out activities related to the processing of personal data are obliged to observe the legal regulations that are in force in this area. The procedural activities and their nature related to the collection, processing, disclosure and transfer of personal data and other information about persons are closely related to the citizens' information rights. Therefore, the information aspect of these activities has been defined in national laws and international legal acts.

Keywords: information security, personal data protection, individual security, procedural activities, human rights

Istota bezpieczeństwa informacyjnego jednostki

Na wstępie należy stwierdzić, iż poprawna, odpowiadająca współczesnej roli informacji charakterystyka bezpieczeństwa informacyjnego nie jest zbyt często właściwie ujmowana. Zważywszy na ciągle rosnące znaczenie informacji oraz aktualny stan rozwoju społeczeństwa informacyjnego uzasadnione jest przywołanie definicji mówiącej, że „bezpieczeństwo informacyjne to proces i ciąg stanów, w ramach których zapewniana jest zgodna ze standardami demokratycznego państwa prawa swoboda wytwarzania, dostępu, gromadzenia, przetwarzania i przepływu odpowiedniej ilości i wysokiej jakości informacji (osiąganej przez merytoryczną selekcję) połączona z racjonalnym, prawnym i zwyczajowym wyodrębnianiem takich ich kategorii, które podlegają szczególnej ochronie bądź reglamentacji ze względu na bezpieczeństwo podmiotów, których one dotyczą” (Fehler, 2016, s. 29-30). W świetle powyższej definicji zgodzić się trzeba również z poglądami tych badaczy, którzy zwracają uwagę, że „bezpieczeństwo informacyjne ma charakter transsektorowy, ma bardzo szeroki zakres przedmiotowy i dotyczy każdego podmiotu bezpieczeństwa” (Aleksandrowicz, 2021, s. 87). Informacyjny wymiar bezpieczeństwa związany jest zatem z każdym obszarem działalności człowieka, w którym przedmiotem obrotu jest informacja.

Jednym z aspektów budowania bezpieczeństwa informacyjnego, jak już wspomniano, są działania podejmowane na rzecz ochrony przed niepożądanym ujawnianiem i przetwarza-

niem informacji. Regulacje prawne i proceduralne dotyczące ochrony informacji określają jakie czynności powinny być podejmowane w celu wyeliminowania zagrożeń związanych z ujawnieniem informacji osobom niepowołanym. Celem badawczym prezentowanych rozważań jest analiza uwarunkowań bezpieczeństwa informacyjnego jednostki w sytuacjach, kiedy staje się ona uczestnikiem czynności procesowych. Ze względu na cel i przedmiot badań do ich realizacji zastosowano metodę analizy prawnej.

Niewątpliwie za bezpieczeństwo informacji odpowiada nie tylko dobry system jej ochrony, ale przede wszystkim funkcjonujący w jego ramach ludzie. Przepisy prawa dotyczące ochrony informacji wskazują w związku z tym nie tylko kategorie informacji, które powinny być chronione, ale narzucają również prawny obowiązek ich ochrony przez osoby, które mają do nich dostęp.

Szczegółniej ochronie w polskich przepisach prawa podlegają dane osobowe jednostki. Prace legislacyjne związane ze zmianą przepisów o ochronie danych osobowych, o ochronie informacji niejawnych, a także zmiany wynikające z obowiązku wdrożenia przepisów Unii Europejskiej, tj. Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych zwanego dalej „rozporządzeniem 2016/679” (Dz. Urz. UE L 119 z 04.05.2016) oraz dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/680 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych przez właściwe organy do celów zapobiegania przestępczości, prowadzenia postępowań przygotowawczych, wykrywania i ścigania czynów zabronionych i wykonywania kar, w sprawie swobodnego przepływu takich danych (Dz. Urz. UE L 119 z 04.05.2016), podkreślają fundamentalne znaczenie ochrony danych osobowych. Ma to swoje odzwierciedlenie w przepisach prawa dotyczących czynności procesowych, w których jednostka uczestniczy lub jest stroną.

Należy podkreślić, że prawo do ochrony danych osobowych jest jednym z podstawowych praw przynależnych jednostce. Prawo to zostało wprost wyrażone w przepisach Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 roku, Dz. U. 1997 nr 78 poz. 483 z późn. zm.).

Art. 51 Konstytucji RP stanowi, że „nikt nie może być obowiązany inaczej niż na podstawie ustawy do ujawniania informacji dotyczących jego osoby. Władze publiczne nie mogą pozyskiwać, gromadzić i udostępniać innych informacji o obywatelach niż niezbędne w demokratycznym państwie prawnym” (Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 roku, Dz. U. 1997 nr 78 poz. 483 z późn. zm.).

Konstytucyjne prawo jednostki do nieujawniania informacji gwarantuje każdemu wolność dysponowania informacjami o sobie, w tym decydowaniu o ich ujawnieniu. Wolność dysponowania informacjami, to nie tylko wolność w zakresie udostępniania informacji dotyczących danej osoby, to także ograniczona dopuszczalność ingerencji w tę wolność przez władze publiczne oraz prawa przysługujące jednostce na okoliczność jej naruszenia. Prawa te obejmują: prawo dostępu do urzędowych dokumentów i zbiorów danych dotyczących danej osoby, prawo żądania sprostowania nieprawdziwych informacji oraz prawo żądania usunięcia określonych informacji.

Dane osobowe jednostki, która bierze udział w czynnościach procesowych, w sposób naturalny przenikają do procesu karnego, uzyskując w nim atrybut podstawowych informacji o podmiotach występujących w procesie karnym (Wolska-Bagińska, 2019, s. 32). Szczególną kategorią danych podlegających ochronie w procesie karnym są zatem wszelkie informacje (w tym dane zapisywane literowo, takie jak imię i nazwisko, miejsce zamieszkania, czy miej-

sce pracy, dane telekomunikacyjne, adres poczty internetowej) umożliwiające zidentyfikowanie danej osoby, ale także jej wizerunek i głos utrwalone w nagraniach, czy też odciski palców lub próbki krwi, włosów bądź wydzielin organizmu, a nadto dane uznawane za wymagające szczególnej ochrony, tzw. dane wrażliwe, zwłaszcza dane o karalności (Boniec-Błaszczyk i Dobrzańska, 2017, s. 42).

Gwarancje bezpieczeństwa informacyjnego jednostki w prawie karnym

Informacyjny wymiar bezpieczeństwa jednostki w procesie karnym gwarantują przepisy kodeksu postępowania karnego. Biorąc pod uwagę ochronę danych jednostki, takich jak imię i nazwisko, miejsce zamieszkania, czy miejsce pracy, dane telekomunikacyjne, adres poczty internetowej umożliwiające zidentyfikowanie danej osoby, wymienić tu należy art. 148(a) kodeksu postępowania karnego. Przepis ten w § 1 stanowi, że w protokole nie zamieszcza się danych dotyczących miejsca zamieszkania i miejsca pracy, a także numeru telefonu, telefaksu ani adresu poczty elektronicznej pokrzywdzonych i świadków uczestniczących w czynności. Dane te, zamiast w protokole, zamieszcza się w załączniku do protokołu, który przechowuje się w załączniku adresowym do akt sprawy, do wiadomości organu prowadzącego postępowanie (ustawa z dnia 6 czerwca 1997 roku Kodeks Postępowania Karnego, Dz. U. 1997 nr 89 poz. 555 z późn. zm.). Przepis ten stanowi spełnienie wymogu ochrony danych osobowych w toku postępowania karnego, w szczególności dotyczących świadków i pokrzywdzonych. Protokoły z czynności przeprowadzanych z udziałem tej kategorii uczestników procesu nie zawierają informacji dotyczących miejsca ich zamieszkania i miejsca pracy. Dane te, jako dane wrażliwe, podlegają ochronie przez zamieszczanie ich w załączniku do protokołu, przechowywanym w tzw. załączniku adresowym do akt sprawy. Dostęp do dokumentów znajdujących się w tym załączniku jest ograniczony, mogą bowiem z niego korzystać tylko organy procesowe. Ochronie podlegają ponadto dane osoby składającej zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa znajdujące się w protokole przyjęcia zawiadomienia o przestępstwie oraz dane adresowe i telekomunikacyjne, w tym adres poczty elektronicznej oraz dotyczące miejsca pracy wskazanych w nim osób, znajdujące się w innych dokumentach niż protokół czynności z ich udziałem (wezwania, rachunki, umowy itp.). Dokumenty z tymi danymi przechowuje się (w całości lub w części, w jakiej zawierają chronione informacje) w załączniku adresowym wyłącznie do wiadomości organu prowadzącego postępowanie. Ochronie poprzez tworzenie specjalnego załącznika do protokołu czynności procesowej nie podlegają z zasady dane dotyczące miejsca pracy funkcjonariusza publicznego składającego zeznanie w związku z pełnioną funkcją. Są one ujawniane w protokole czynności sporządzanym z jego udziałem. Jeśli jednak wymaga tego dobro postępowania karnego, informacje o miejscu pracy przesłuchiwanego funkcjonariusza publicznego wpisuje się do załącznika i zamieszcza w załączniku adresowym – w tej sprawie wydaje zarządzenie przeprowadzający czynność w postępowaniu przygotowawczym (Paluszkiewicz, 2020, s. 289).

Zachowanie w tajemnicy danych osób przesłuchiwanym dotyczy również świadka anonimowego. Kodeks postępowania karnego reguluje status świadka anonimowego (art. 184 § 1), i określa, że sąd, a w postępowaniu przygotowawczym prokurator, może wydać postanowienie o zachowaniu w tajemnicy okoliczności umożliwiających ujawnienie tożsamości świadka, w tym danych osobowych, jeżeli nie mają one znaczenia dla rozstrzygnięcia w sprawie, jeżeli zachodzi uzasadniona obawa niebezpieczeństwa dla życia, zdrowia, wolności albo mienia w znaczących rozmiarach świadka lub osoby dla niego najbliższej (Gadecki, 2017,

s. 25).

W razie utajnienia świadka, zachowaniu w tajemnicy podlegają okoliczności umożliwiające ujawnienie tożsamości świadka, w tym dane osobowe. Wyraźnie zatem wskazuje się, że dane osobowe to tylko niektóre okoliczności mogące ujawnić tożsamość świadka, a więc – że utajnienie obejmuje coś więcej, czyli także wszystkie te okoliczności, podawane w zeznaniach świadka incognito, które mogłyby naprowadzić na jego tożsamość, np. to, że jest sąsiadem oskarżonego, pracuje z określoną, bliską dla niego osobą, pracował w określonym czasie z oskarżonym i dlatego go zna (Grzegorzcyk, 2014, s. 256).

Ochronę danych jednostki w procesie karnym poprzez ograniczenie dostępu do danych zgromadzonych w postępowaniu karnym gwarantuje art. 156 k.p.k., który reguluje dostęp do akt głównych śledztwa lub dochodzenia i akt sądowych postępowania karnego (ustawa z dnia 6 czerwca 1997 roku Kodeks Postępowania Karnego Dz. U. 1997 nr 89 poz. 555 z późn. zm.).

Akta sprawy sporządzone w postępowaniu przygotowawczym mogą być udostępnione stronom, obrońcom, pełnomocnikom i przedstawicielom ustawowym, jeżeli nie zachodzi potrzeba zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania lub ochrony ważnego interesu państwa. Prokurator prowadzący postępowanie, wydając zarządzenie o udostępnieniu akt bądź o odmowie dostępu, powinien wskazać uzasadnienie swojej decyzji i (zwłaszcza gdy odmawia dostępu) wyjaśnić, dlaczego w okolicznościach sprawy udostępnienie akt lub dokumentów z akt nie jest możliwe (Paluszkiewicz, 2020, s. 156). Informacje o aktach sprawy sądowej mogą być udostępnione uprawnionym podmiotom, także za pomocą systemu teleinformatycznego, jeżeli jest to możliwe technicznie w danym przypadku.

Dostęp do akt sprawy sądowej może zostać przyznany również innym osobom niż strony i ich przedstawiciele, np. przedstawicielowi społecznemu, pokrzywdzonemu, który nie występuje przed sądem jako oskarżyciel, dziennikarzowi, naukowcowi prowadzącemu badania. Nie ma on jednak charakteru obligatoryjnego, a jego uzyskanie uzależnione jest od zgody prezesa sądu. Niewątpliwie, podejmując decyzję, prezes sądu powinien wziąć pod uwagę zarówno to, komu ma zostać przyznany dostęp do akt, jak również to, jakiego rodzaju informacje zawarte są w aktach. Odmowa udostępnienia akt może być uzasadniona m.in. faktem, że jawność rozprawy jest wyłączona lub też istnieje duże prawdopodobieństwo, że taka decyzja może zostać podjęta. Zarządzenie prezesa sądu o odmowie udostępnienia akt nie jest zaskarżalne.

Ograniczenie dostępu stron procesowych i ich przedstawicieli w toku postępowania przygotowawczego do akt tego postępowania jest czasowe, tzn. ma związek z etapem, na jakim postępowanie to się znajduje. W wypadku odmowy udostępnienia akt pokrzywdzonemu na jego wniosek należy poinformować go o możliwości udostępnienia mu akt w późniejszym terminie.

Analizując zagadnienie dostępu do akt głównych śledztwa lub dochodzenia i akt sądowych postępowania karnego należy wskazać, że zapewnienie stronom prawa dostępu do akt postępowania karnego zarówno na etapie postępowania jurysdykcyjnego, jak i przygotowawczego powoduje konieczność wyważenia i znalezienia takiego rozwiązania, które z jednej strony umożliwi zachowanie realnego prawa do obrony, z drugiej zaś zagwarantuje niezbędne zachowanie obiektywnej tajności postępowania przygotowawczego.

Stwierdzić należy również, że problematyka dostępu do akt spraw karnych jawi się w zupełnie innym kontekście w sytuacji odwołania się do ustawy z dnia 6.09.2001 r. o dostępie do informacji publicznej (ustawa z dnia 6.09.2001 roku o dostępie do informacji publicz-

nej Dz. U. 2001 nr 112 poz. 1198 z późn. zm.). W pierwszej kolejności należy zauważyć, iż akta sprawy jako całość nie są informacją publiczną w rozumieniu art. 1 ust. 1 przywołanej ustawy, są one bowiem zbiorem określonych informacji (wyrok NSA z 14.02.2013 r., I OSK 2662/12, LEX nr 1277668). W związku z powyższym w trybie ustawy o dostępie do informacji publicznej nie jest uprawnione domaganie się udostępnienia akt sprawy karnej jako całości (Kurowski, 2020, s. 324).

Przepis art. 156 § 1 k.p.k. ma zastosowanie również do udostępniania w postępowaniu jurysdykcyjnym zapisów dźwięku albo obrazu i dźwięku utrwalających przebieg rozprawy lub innej czynności procesowej. Kwestia uzyskiwania przez strony, obrońców, pełnomocników i przedstawicieli ustawowych kopii zapisów dźwięku albo obrazu i dźwięku utrwalających przebieg rozprawy lub innej czynności procesowej uregulowana została odrębnie w art. 147 § 4 k.p.k., zgodnie z którym strona, obrońca, pełnomocnik i przedstawiciel ustawowy ma prawo otrzymać odpłatnie jedną kopię zapisu obrazu lub dźwięku. Z ważnych przyczyn, uzasadnionych ochroną interesu prywatnego osób biorących udział w rozprawie, prezes sądu może nie wyrazić zgody na sporządzenie dla stron, obrońców, pełnomocników i przedstawicieli ustawowych kopii zapisu obrazu z rozprawy. Z mocy prawa wyłączono jednak możliwość uzyskania kopii zapisu:

- przebiegu rozprawy z wyłączeniem jawności;
- przebiegu innej czynności niż rozprawa, odbywającej się z wyłączeniem jawności;
- przebiegu czynności w postępowaniu przygotowawczym.

Istotne znaczenie dla bezpieczeństwa informacyjnego jednostki w postępowaniu karnym ma również kwestia wyłączenia jawności rozprawy. Wyłączenie jawności rozprawy w całości lub w części reguluje art. 360 k.p.k. (ustawa z dnia 6 czerwca 1997 roku Kodeks Postępowania Karnego, Dz. U. 1997 nr 89 poz. 555 z późn. zm.).

Przepis ten normuje wyłączenie jawności rozprawy na mocy postanowienia sądu. W przypadkach wskazanych w art. 360 k.p.k. wyłączenie jawności ma charakter fakultatywny. O wyłączeniu jawności rozprawy sąd orzeka z urzędu. Sąd może wyłączyć jawność rozprawy w całości lub w części, gdy mogłaby ona wywołać zakłócenie spokoju publicznego, obrażać dobre obyczaje, ujawnić okoliczności, które ze względu na ważny interes państwa powinny być zachowane w tajemnicy, naruszyć ważny interes prywatny. Przesłanką do wyłączenia jawności rozprawy jest również sytuacja, w której choćby jeden z oskarżonych jest nieletni lub na czas przesłuchania świadka, który nie ma ukończonych 15 lat. Żądanie osoby, która złożyła wniosek o ściganie, również stanowi przesłankę do wyłączenia jawności rozprawy.

Podstawa wyłączenia jawności rozprawy nie tylko odnosi się do sytuacji, gdy jawność rozprawy mogłaby przeszkodzić w przeprowadzeniu rozprawy lub ją utrudnić, ale także ma na względzie reakcję społeczeństwa poza salą rozpraw, jaką może wywołać dana sprawa, np. z uwagi na silne wzburzenie opinii publicznej (Wójcicka, 1989, s. 96). Dziennikarze i publiczność mogą być również wyłączeni z całości lub części rozprawy sądowej ze względów obyczajowych, z uwagi na porządek publiczny lub bezpieczeństwo państwowe w społeczeństwie demokratycznym, gdy wymaga tego dobro małoletnich lub gdy służy to ochronie życia prywatnego stron, albo też w okolicznościach szczególnych, kiedy jawność mogłaby przynieść szkodę interesom wymiaru sprawiedliwości (Świecki, 2014, s. 176). Należy zauważyć, że podstawy wyłączenia jawności mają charakter ewaluacyjny, co przemawia za fakultatywnym charakterem decyzji sądu.

Należy zwrócić uwagę, że bardzo często czynności procesowe są przedmiotem społecznego zainteresowania w szczególności, kiedy czyny przestępcze wywołują emocje wśród obywateli. Zrozumiałym jest, że pewna część obywateli zainteresowana procesem karnym oczekuje informacji o jego przebiegu, osobach podejrzanych, jak i na późniejszym etapie – o osobach skazanych. Podkreślić należy jednak, że pomimo oczekiwań społecznych prawo przysługujące jednostce w trakcie postępowania przygotowawczego i sądowego ukierunkowane jest na ochronę jej wizerunku i danych osobowych. Wizerunek, to jedno z dóbr osobistych wymienionych wprost w treści art. 23 kodeksu cywilnego (Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 roku, Kodeks cywilny, Dz. U. 1964 nr 16 poz. 93 z późn. zm.).

Generalny zakaz jego naruszania wynika zatem w pierwszej kolejności z Kodeksu cywilnego, zawierającego podstawowe regulacje w tym zakresie. Sąd Najwyższy w wyroku z 20.05.2004 r. podkreśla, że „wizerunek poza dostrzegalnymi dla otoczenia cechami fizycznymi, tworzącymi wygląd danej jednostki i pozwalającymi – jak się określa – na jej identyfikację wśród innych ludzi, może obejmować dodatkowe, utrwalone elementy związane z wykonywanym zawodem, jak charakteryzacja, ubiór, sposób poruszania się i kontaktowania z otoczeniem” (II CK 330/03, LEX nr 686639).

Ujawnianie danych osobowych i wizerunku

Zezwolić na ujawnienie danych osobowych i wizerunku osób może jedynie właściwy prokurator lub sąd, przed którym toczy się postępowanie przygotowawcze lub sądowe. Kompetencję taką organ procesowy posiada wyłącznie wobec podejrzanego i oskarżonego, nie przysługuje mu ona wobec świadka, pokrzywdzonego lub poszkodowanego (art. 13 ustawy z dnia 26 stycznia 1984 r. Prawo prasowe, Dz. U. 1984 nr 5 poz. 24 z późn. zm.).

W postępowaniu przygotowawczym zezwolenie wydaje właściwy prokurator. Jest nim prokurator prowadzący śledztwo lub nadzorujący dochodzenie. Uprawnieniem takim nie dysponują funkcjonariusze służb prowadzący postępowania przygotowawcze. Zezwolenie takie prokurator wydaje z chwilą, gdy postępowanie zaczyna się toczyć *ad personam*. Uprawnieniem tym dysponuje do momentu przekazania aktu oskarżenia z aktami sprawy do sądu (Łoszevska-Ołowska i in., 2018, s. 246).

Zezwolenie na ujawnienie danych osobowych i wizerunku osoby może nastąpić jedynie ze względu na „ważny interes społeczny”. Przez ważny interes społeczny należy rozumieć interes uzasadniony racjami o znaczącej wadze, doniosłymi. Ujawnienie danych osobowych bądź wizerunku może być uzasadnione wówczas, gdyby miało to przynieść istotną korzyść społeczną. Korzyść taka może polegać na „zapobieżeniu dalszej działalności oskarżonego, dzięki ostrzeżeniu społeczeństwa, przyczynieniu się do ewentualnego ujawnienia nieznanymi dotychczas organom ścigania wycinków działalności przestępczej oskarżonego, a wcześniej podejrzanego, uspokojeniu opinii publicznej przez zapewnienie społeczeństwa, iż sprawca czynu, który wzburzył opinię publiczną, został pociągnięty do odpowiedzialności karnej” (Sobczak, 2008, s. 52).

Przyjmuje się, że organ sądowy ma uprawnienie do decydowania o ujawnieniu tożsamości oskarżonego do prawomocnego zakończenia procesu. Należy także zaznaczyć, że w aktualnie obowiązujących przepisach prawa brak jest podstawy do publikowania wizerunku skazanego po uprawomocnieniu się wyroku. W przypadku publikowania wizerunku osoby, przeciwko której toczyło się postępowanie sądowe już po uprawomocnieniu się wyroku skazującego, osoba taka ma prawo żądania usunięcia swojego

wizerunku zamieszczonego np. na stronie internetowej, gdy publikacja ta narusza jej dobra osobiste (Morgała, 2019, s. 82).

Zakaz ujawniania informacji ze śledztwa

Analizując bezpieczeństwo informacyjne jednostki w procesie karnym, nie sposób pominąć ochrony informacji o jednostce zagwarantowanej w Ustawie Kodeks Karny z dnia 6 czerwca 1997 r. (ustawa z dnia 6 czerwca 1997 roku Kodeks Karny, Dz. U. 1997 nr 88 poz. 553 z późn. zm.).

Tytułem przykładu można wymienić normę zawartą w art. 241 k.k., zgodnie z którą kryminalizacji podlega publiczne rozpowszechnianie wiadomości pochodzących z postępowania przygotowawczego do momentu, w którym takie wiadomości zostaną nieujawnione w trakcie postępowania sądowego na rozprawie lub posiedzeniu. Taki stan rzeczy niewątpliwie godzi nie tylko w prawidłowe funkcjonowanie wymiaru sprawiedliwości, lecz także w dobra indywidualne określonych osób, a ujawnienie bez zezwolenia np. personaliów osób, przeciwko którym toczy się postępowanie, może zagrażać ich dobremu imieniu, w szczególności, gdy postępowanie zostanie umorzony z powodu braku cech przestępstwa, czy dowodów winy (Mozgawa i in., 2019, s. 528).

Tajemnica adwokacka bezpieczeństwo informacyjne jednostki

W świetle poczynionych ustaleń w obszarze informacyjnego bezpieczeństwa jednostki w czynnościach procesowych, warto również wspomnieć o zakazie rozpowszechniania treści objętych tajemnicą śledztwa przez osoby świadczące pomoc prawną uczestnikom procesu karnego. Ustawodawca szeroko zakreślił granice tajemnicy adwokackiej, obejmując nią wszystko, o czym dowiedział się adwokat, udzielając pomocy prawnej (Gawryluk, 2012, s. 106). Ustawa przewiduje jeden wyjątek od obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej, to jest w zakresie informacji udostępnianych na podstawie przepisów ustawy z 16 listopada 2000 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu (Dz. U. z 2010 r. Nr 46, poz. 276 z późn. zm.).

Szczegółowe regulacje dotyczące zachowania tajemnicy adwokackiej zawiera § 19 Kodeksu etyki adwokackiej, zgodnie z którym adwokat zobowiązany jest zachować w tajemnicy oraz zabezpieczyć przed ujawnieniem lub niepożądanym wykorzystaniem wszystko, o czym dowiedział się w związku z wykonywaniem obowiązków zawodowych. Ponadto tajemnicą adwokacką objęte są materiały znajdujące się w aktach adwokackich, a także wszystkie wiadomości, notatki i dokumenty dotyczące sprawy uzyskane od klienta oraz innych osób, niezależnie od miejsca, w którym się znajdują (<https://www.ora-warszawa.com.pl/wp-content/uploads/2018/04/Kodeks-Etyki-Adwokackiej.pdf>).

Nakaz zachowania przez adwokata tajemnicy zawodowej ma charakter bezwzględny i nie może być uchylony przez sąd lub inne organy. W odniesieniu do tej kwestii Krajowy Zjazd Adwokatury stwierdził, że adwokat jest związany obowiązkiem dochowania tajemnicy i od tego obowiązku nie może być zwolniony. Obowiązek ten dotyczy wszelkich czynności związanych z udzielaniem pomocy prawnej (uchwała nr III Krajowego Zjazdu Adwokatury, Warszawa 28-29 listopada 1998 r., Korp. Adwok. 1998.11.29/3).

Zgodnie z art. 178 pkt 1 k.p.k. nie wolno przesłuchiwać jako świadka obrońcy w sprawach, o których dowiedział się, udzielając porady prawnej lub prowadząc sprawę (tzw. tajemnica obrończa). Natomiast zgodnie z art. 180 § 2 k.p.k. osoba obowiązana do zachowania

tajemnicy adwokackiej może być przesłuchana co do faktów objętych tą tajemnicą tylko wtedy, gdy jest to niezbędne dla dobra wymiaru sprawiedliwości, a okoliczność nie może być ustalona na podstawie innego dowodu. O przesłuchaniu lub zezwoleniu na przesłuchanie decyduje sąd (ustawa z dnia 6 czerwca 1997 roku Kodeks Postępowania Karnego, Dz. U. 1997 nr 89 poz. 555 z późn. zm.).

Tajemnica adwokacka rozciąga się nie tylko na wiadomości uzyskane od klienta, ale również te pochodzące od sądu, świadków, czy innych uczestników postępowania. Konsekwencją naruszenia przez adwokata tajemnicy adwokackiej może być jego odpowiedzialność prawna, oparta na różnych tytułach, począwszy od odpowiedzialności dyscyplinarnej i cywilnoprawnej, a skończywszy na karnej wnioskowej przewidzianej w art. 266 k.k. (ustawa z dnia 6 czerwca 1997 roku Kodeks Karny, Dz. U. 1997 nr 88 poz. 553 z późn. zm.).

Podsumowując, trzeba stwierdzić, że czynności procesowe uwarunkowane są stosowaniem się do przepisów prawa w zakresie bezpieczeństwa informacji, a przede wszystkim bezpieczeństwa informacyjnego jednostki w zakresie ochrony jej danych osobowych i wizerunku. Uwarunkowania te są standardem ustrojów demokratycznych, wynikającym z obowiązku przestrzegania praw człowieka. W związku z tym, szczególną uwagę w trakcie prowadzonej analizy zwrócono na kwestie obowiązków ciążących na organach realizujących czynności procesowe.

W kwestii bezpieczeństwa informacyjnego w czynnościach procesowych swoje stanowisko zajęła Unia Europejska wdrażając dwa akty prawne: Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych zwanego dalej „rozporządzeniem 2016/679 (Dz. Urz. UE L 119 z 04.05.2016) oraz dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/680 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych przez właściwe organy do celów zapobiegania przestępczości, prowadzenia postępowań przygotowawczych, wykrywania i ścigania czynów zabronionych i wykonywania kar, w sprawie swobodnego przepływu takich danych (Dz. Urz. UE L 119 z 04.05.2016).

Pomimo tego, że w krajach UE funkcjonowały wcześniej przepisy prawa w zakresie ochrony danych osobowych, a tym samym ochrony informacji o jednostce, wprowadzone akty prawne ujednolicają sposób postępowania z tymi danymi.

Bezpieczeństwo informacyjne jednostki to w obecnym stadium rozwoju społeczeństwa informacyjnego kwestia wielowątkowa. Przedstawiony problem jego zapewnienia w ramach czynności procesowych jest jednym z takich wątków, ale zważywszy na szczególnie wrażliwe położenie osób, wobec których prowadzi się takie czynności, należy uznać go za bardzo ważny dla analizowanej sfery.

Bibliografia

1. Aleksandrowicz, T. R. (2021). *Zagrożenia dla bezpieczeństwa informacyjnego państwa w ujęciu systemowym. Budowanie zdolności defensywnych i ofensywnych w infosferze*. Warszawa: Diffin.
2. Fehler, W. (2016). *O pojęciu bezpieczeństwa informacyjnego* [w:] M. Kubiak, S. Topolewski (red.), *Bezpieczeństwo informacyjne w XXI wieku*. Siedlce-Warszawa: Pracownia Wydawnicza Wydziału Humanistycznego UPH.

3. Boniec-Błaszczyk, D., Dobrzańska, S. (2017). *Ochrona danych osobowych świadka w świetle obowiązku składania zeznań na rozprawie głównej* [w:] *Zeszyt Studencki Kół Naukowych Wydziału Prawa i Administracji UAM, 2017/7*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza.
4. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/680 z dnia 27 kwietnia 2016 roku *w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych przez właściwe organy do celów zapobiegania przestępczości, prowadzenia postępowań przygotowawczych, wykrywania i ścigania czynów zabronionych i wykonywania kar, w sprawie swobodnego przepływu takich danych* (Dz. Urz. UE L 119 z 04.05.2016).
5. Gadecki, B. (2017). *Anonimizacja danych dotyczących miejsca zamieszkania i miejsca pracy pokrzywdzonych i świadków w kontekście zasady informowania uczestników procesu o ich uprawnieniach*. <https://wpia.uwm.edu.pl/czasopisma/sites/default/files/uploads/KPP/2017/1/29-34.pdf>.
6. Gawryluk, M. (2012). *Prawo o adwokaturze*. Warszawa: Wydawnictwo Lexis Nexis.
7. Grzegorzczak, T. (2014). *Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz do art. 1-467*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
8. <https://www.ora-warszawa.com.pl/wp-content/uploads/2018/04/Kodeks-Etyki-Adwokackiej.pdf>.
9. Janicz, M., Kulesza, C., Matras, J., Paluszkiewicz, H., Skowron, B., Dudka, K. (2020). *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
10. *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 roku* (Dz. U. 1997 nr 78 poz. 483 z późn. zm.).
11. Łoszevska-Ołowska, M., Zaremba, M., Drozdowicz, K. (2018). *Prawo prasowe. Komentarz*. Warszawa: Wydawnictwo Profinfo, Wolters Kluwer.
12. Morgała, D. (2019). *Ujawnienie danych osobowych i wizerunku sprawcy*, e-book.
13. Mozgawa, M., Budyn-Kulik, M., Kozłowska-Kalisz, P., Kulik, M. (2019). *Kodeks karny. Komentarz*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
14. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 roku *w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych* (Dz. Urz. UE L 119 z 04.05.2016).
15. Sobczak, J. (2008). *Prawo prasowe*. Warszawa: Wydawnictwo Wolters Kluwer.
16. Świecki, D. (2014). *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
17. Świecki, D., Augsutyniak, B., Eichstaedt, K., Kurowski, M. (2020). *Kodeks postępowania karnego. Komentarz. Tom I i II*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
18. Uchwała nr III Krajowego Zjazdu Adwokatury, Warszawa 28-29 listopada 1998 r., *Korp. Adwok.* 1998.11.29/3).
19. Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 roku *Kodeks cywilny* (Dz. U. 1964 nr 16 poz. 93 z późn.

- zm.).
20. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 roku Kodeks Karny (Dz. U. 1997 nr 88 poz. 553 z późn. zm.).
 21. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 roku Kodeks Postępowania Karnego (Dz. U. 1997 nr 89 poz. 555 z późn. zm.).
 22. Ustawa z 16 listopada 2000 roku o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu (Dz. U. z 2010 r. Nr 46, poz. 276 z późn. zm.).
 23. Ustawa z dnia 6.09.2001 roku o dostępie do informacji publicznej (Dz. U. 2001 nr 112 poz. 1198 z późn. zm.).
 24. Wolska-Bagińska, A. (2019). *Ochrona danych osobowych w polskim procesie karnym*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
 25. Wójcicka, B. (1989). *Jawność postępowania sądowego w polskim procesie karnym*, <http://uwm.edu.pl/mkks/wp-content/uploads/04-Dziembowski.pdf>.
 26. Wróbel, W., Zoll, A., Barczak-Opustil, A., Bielski, M., Bogdan, G., Cwiąkański, Z., Iwański, M., Jodłowski, J., Kardas, P., Małecki, M., Pilch, A., Raglewski, J., Rams, M., Sroka, T., Szewczyk, M., Wojtaszczyk, A., Zając, D., Zontek, W. (2017). *Kodeks karny. Część szczególna. Tom II. Komentarz do art. 117-211a (cz. 1). Komentarz do art. 212-277d (cz.2)*. Warszawa: Wydawnictwo Wolters Kluwer.
 27. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 maja 2004 roku, II CK 330/03.
 28. Wyrok NSA z 14.02.2013 roku, I OSK 2662/12, (LEX nr 1277668).

BEZPIECZEŃSTWO W JEDNOSTKACH PENITENCJARNYCH – ROLA FUNKCJONARIUSZY DZIAŁU OCHRONY

Ryszard Piwowarczyk

Wojskowa Akademia Techniczna w Warszawie

Paweł Łuszcz

Okręgowy Inspektorat Służby Więziennej w Krakowie

Robert Chrzanowski

Zakład Karny w Pińczowie

Abstract

Security in penitentiary units - the role of security department officers

The article discusses the subject of security department officers and their impact on security in penitentiary establishments. It presents both the definitions of the security of the penitentiary unit, but also the analysis of the occurring events (disturbances) in their area. When characterizing the security department, many elements were taken into account, i.e. working time of officers, place of service, type of duties. Security department officers play an important role in the security of the penitentiary establishment.

Keywords: penitentiary unit, prison service officer, security

Polska to kraj, który stoi na straży naszych praw i wolności, a zgodnie z uchwaloną Konstytucją „jest demokratycznym państwem prawnym, urzeczywistniającym zasady sprawiedliwości społecznej” (art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. Dz. U. 1997 r., nr 78 poz. 483). Sprawiedliwość ta jest odzwierciedleniem równości obywateli względem siebie. Osoby nieprzestrzegające prawa, bez względu na posiadany status społeczny, mogą trafić celem odbycia kary pozbawienia wolności, do zakładów karnych (ZK) – nawet dożywotnio (art. 32 Ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks Karny Dz. U. 2021 r. poz. 1023.). Państwo, by zapewnić swoim obywatelom bezpieczeństwo i prawidłowe funkcjonowanie, w majestacie prawa pozbawia osoby nierespektujące reguł prawnych wolności i umieszcza je w swoistych, wyizolowanych miejscach, które są ogrodzone murem z materiału pełnego, a jego wysokość może wynosić nawet 6 metrów (§ 2 pkt 6, 1 wytycznych nr 2/2013 z dnia 4 czerwca 2013 r. Dyrektora Generalnego Służby Więziennej w sprawie wymagań dla zabezpieczeń techniczno-ochronnych w jednostkach organizacyjnych Służby Więziennej). Miejsca te, zwyczajowo nazywane są jednostkami penitencjarnymi lub jednostkami organizacyjnymi, w skład których wchodzi nie tylko areszty śledcze (AŚ), ale także zakłady karne i oddziały zewnętrzne (§ 8 pkt 1, Ustawa z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej, Dz. U. z 2021 r. poz. 1064).

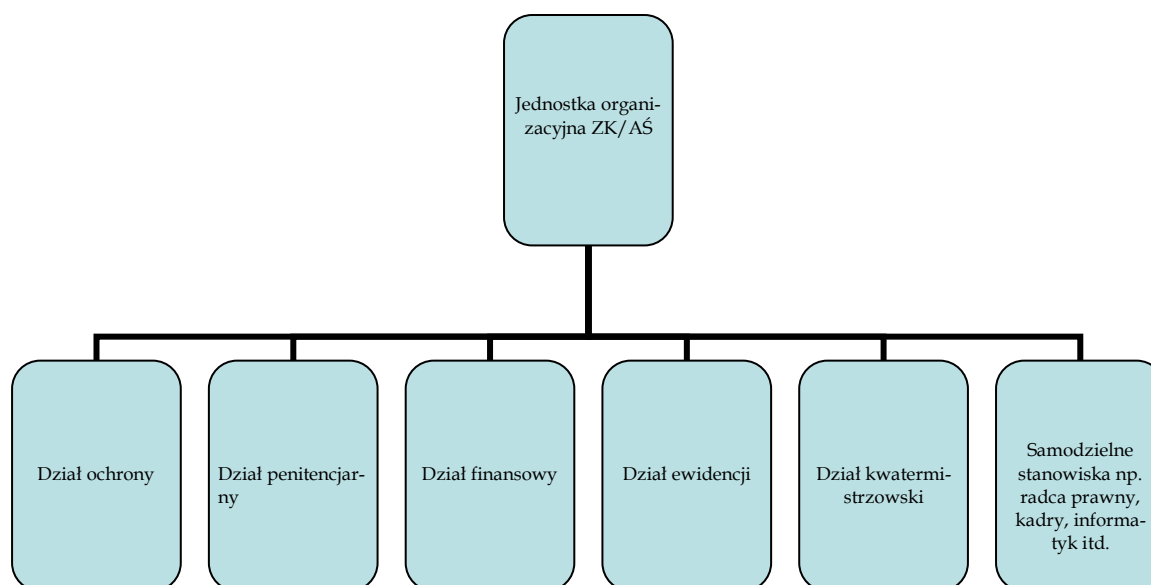
Państwo pozbawia obywatela wolności, ale gwarantuje mu bezpieczeństwo na terenie jednostek penitencjarnych, gdyż „administracja zakładu karnego ma obowiązek podejmowania odpowiednich działań celem zapewnienia skazanym bezpieczeństwa osobistego w czasie odbywania kary” (art. 108 §1 Ustawy z dnia z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks Karny Wykonawczy, Dz. U. z 2021 r. poz. 53, 472, 1236). Patrząc przez pryzmat bezpieczeństwa, w jednostkach penitencjarnych utrzymuje się dyscyplinę i porządek w celu zapewnienia bezpieczeństwa, w tym ochrony społeczeństwa przed przestępczością (art. 73 §1 Ustawy z dnia z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks Karny Wykonawczy, Dz. U. z 2021 r. poz. 53, 472, 1236). Wyjściową do określenia roli funkcjonariuszy działu ochrony w bezpieczeństwie jednostki penitencjarnej jest poznanie jej definicji. Bezpieczeństwo jednostki penitencjarnej nie tylko stan znajomości zagrożeń występujących obecnie oraz tych mogących zaistnieć w przyszłości, jak również procedur – działań – neutralizujących ich wystąpienie lub minimalizujących ich skutki, ale także taki stan jej funkcjonowania, który przekłada się na bezpieczeństwo ludzi tam przebywających wraz z akceptowalnym poziomem ryzyka i zagrożeń (Łuszcz, 2021, s. 92). Możemy zatem dostrzec pewnego rodzaju zależność pomiędzy nałożonymi, ustawowymi obowiązkami na funkcjonariuszy Służby Więziennej (SW) (zapewnienie bezpieczeństwa osadzonym), a ukazaną definicją bezpieczeństwa jednostki penitencjarnej (bezpieczeństwo ludzi tam przebywających).

Ważnym pozostaje zatem założenie hipotezy, która przedstawia się następująco: „funkcjonariusze działu ochrony odgrywają dużą rolę w zachowaniu bezpieczeństwa w jednostkach penitencjarnych”.

Aby potwierdzić lub obalić przedstawioną hipotezę, należy ukazać następujące elementy:

- liczba funkcjonariuszy działu ochrony w ZK/AŚ,
- miejsce i czas pełnienia służby,
- zakres kontaktu z osobami pozbawionymi wolności,
- zakres obowiązków funkcjonariuszy,
- struktura działu ochrony,
- liczba zdarzeń (zakłóceń) występująca na terenie jednostek penitencjarnych.

Jednostka organizacyjna Służby Więziennej to instytucja totalna, w której życie dużej grupy ludzi pozostającej na tym samym terenie kierowane jest w sposób formalny (Kmieciak, 2017). Jednostka penitencjarna to złożona struktura, na którą składają się funkcjonariusze i pracownicy pełniący służbę na samodzielnych stanowiskach oraz w strukturach poszczególnych działów (rys. 1).

Rys. 1. Struktura jednostki organizacyjnej
Źródło: Opracowanie własne

Liczba funkcjonariuszy działu ochrony w ZK/AŚ

Jak wynika z analizy rysunku nr 1, w jednostkach penitencjarnych występuje szereg działów i stanowisk, jednakże porównując liczbę osób pomiędzy nimi należy stwierdzić, iż funkcjonariusze działu ochrony stanowią większość osób pracujących w każdej jednostce penitencjarnej, gdyż np. w ZK Hrubieszów to 105 funkcjonariuszy na 630 przebywających osadzonych (<https://www.sw.gov.pl/galeria/funkcjonariusze-w-sluzbie-dzial-ochrony>, dostęp 16.08.2021), a w ZK Włodawa – 78 osób (<https://www.sw.gov.pl/aktualnosc/zaklad-karny-we-wlodawie-dzial-ochrony-chronia-i-bronia>, dostęp 16.08.2021), gdzie cała populacja zatrudnionych funkcjonariuszy i pracowników w SW wynosiła według stanu na 31 grudnia 2020 r. ponad 28 tys. osób. (Witkowska-Grabias i Wierzbicki, 2021). Dla porównania, w ZK/AŚ jeden psycholog przypada średnio na 200 osadzonych (<https://www.zpозdrowieniem.pl/blog/psycholog-wiezienny-dostep-do-pomocy-psychologicznej>, dostęp 16.08.2021).

Miejsce i czas pełnienia służby

Miejszem pełnienia służby wszystkich funkcjonariuszy jest teren jednostki penitencjarnej, jednak funkcjonariusze działu ochrony jako jedyni realizują również zadania konwojowe poza jej terenem. Zadania te obejmują nadzór nad osadzonymi przebywającymi w publicznych placówkach służby zdrowia oraz przemieszczanych pomiędzy jednostkami organizacyjnymi w trakcie realizacji planowych transportów. Funkcjonariusze pełniący służbę w trakcie konwojowania mają prawo nie tylko do „podejmowania i organizowania działań ochronnych w sytuacji zagrożenia bezpieczeństwa konwoju” (§59 pkt 6 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 16 października 2017 r. w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej, Dz. U. z 2016 r. poz. 1804), ale także „niedopuszczanie do kontaktów osadzonego z osobami postronnymi” (§ 60 pkt 2 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 16 paź-

dziennika 2017 r. w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej, Dz. U. z 2016 r. poz. 1804).

Wszyscy funkcjonariusze pełnią służbę według rozkładu czasu służby, który określony jest jako:

- wielozmianowy - na stanowiskach służbowych, na których wymaga się pełnienia służby w systemie zmianowym lub w sposób ciągły,
- jednozmianowy - na pozostałych stanowiskach służbowych (art. 123 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 16 października 2017 r. w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej, Dz. U. z 2016 r. poz. 1804).

Kluczowym jest w czasie pełnienia służby, iż tylko funkcjonariusze działu ochrony jako jedyni pełnią ją w sposób ciągły przez całą dobę w systemie wielozmianowym (choć w strukturze działu funkcjonują również stanowiska jednozmianowe). Zasadniczo system wielozmianowy obejmuje cztery zmiany (1, 2, 3, 4), które pełnią służbę po 12 godzin, 7⁰⁰-19⁰⁰ i 19⁰⁰-7⁰⁰. Pozostali funkcjonariusze wskazani na rys. 1 pełnią służbę w systemie jednozmianowym od poniedziałku do piątku w godz. 8⁰⁰-16⁰⁰. Jednakże rozkład czasu służby wprowadza przełożony i może on wskazać inne godziny jej pełnienia (art. 123 pkt 2 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 16 października 2017 r. w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej, Dz. U. z 2016 r. poz. 1804).

Zakres kontaktu z osobami pozbawionymi wolności

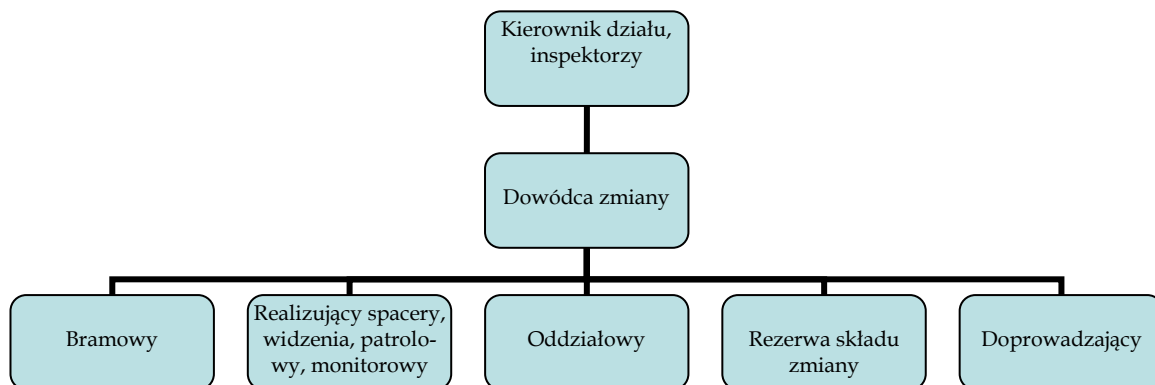
Wszyscy funkcjonariusze i pracownicy mają co do zasady kontakt z osobami pozbawionymi wolności, jednakże ich kontakt jest zdecydowanie mniejszy od funkcjonariuszy działu ochrony. Na takie stwierdzenie ma wpływ zarówno czas pełnienia służby, jak również zakres obowiązków, np. funkcjonariusze działu ewidencji mają kontakt z osadzonym w trakcie jego przyjęcia do jednostki lub wydania mu korespondencji urzędowej, a wychowawca lub psycholog (dział penitencjarny) w trakcie prowadzonych zajęć, terapii itp. Wyjątek stanowią tu funkcjonariusze działu kwatermistrzowskiego, tj. szef kuchni, magazynier, którzy mają kontakt z osobami pozbawionymi wolności przez cały czas pełnienia służby, jednakże tylko w porze dziennej.

Zakres obowiązków funkcjonariuszy

Dział penitencjarny zajmuje się szeroko pojętą resocjalizacją osadzonych, dział ewidencji obliczeniami kary, nakazami przyjęcia, itp., kadry - sprawami osobowymi funkcjonariuszy, dział prawny - skargami osadzonych, a dział ochrony, jak sama nazwa wskazuje, zajmuje się w głównej mierze ochroną, tj. doprowadzaniem osadzonych, nadzór nad konwojowaniem, dokonywaniem kontroli osobistej, pobieżnej.

Struktura działu ochrony

Liczba stanowisk działu ochrony uzależniona jest od charakterystyki jednostki oraz powierzonych zadań. Stanowiska ochronne w strukturze działu muszą występować w odpowiedniej liczbie, co skutkuje właściwą realizacją powierzonych zadań przez funkcjonariuszy (rys. 2).

Rys. 2. Struktura działu ochrony
Źródło: Opracowanie własne

Stanowiska funkcjonariuszy wskazane na rys. 2 obejmują następujące, wybrane zadania i obowiązki:

- dowódca zmiany – nadzór nad realizacją ustalonego porządku wewnętrznego (§ 45 pkt 7 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 16 października 2017 r. w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej, Dz. U. z 2016 r. poz. 1804),
- oddziałowy – kontrola osadzonych, cel i pomieszczeń oddziału mieszkalnego według planu, kontrola zachowania osadzonych, niedopuszczanie do zachowań godzących w porządek i bezpieczeństwo zakładu (§ 49 pkt 1-3 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 16 października 2017 r. w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej, Dz. U. z 2016 r. poz. 1804),
- doprowadzający – dozorowanie osadzonego (§ 50, pkt 3 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 16 października 2017 r. w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej, Dz. U. z 2016 r. poz. 1804),
- spacerowy – sprawdzenie przed rozpoczęciem spaceru oraz po jego zakończeniu w danym dniu zabezpieczeń techniczno-ochronnych placu spacerowego, a także sprawdzenie, czy nie znajdują się tam przedmioty niedozwolone (§ 50, pkt 1 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 16 października 2017 r. w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej, Dz. U. z 2016 r. poz. 1804),
- bramowy – prowadzenie ewidencji pojazdów przejeżdżających przez bramę jednostki organizacyjnej oraz sprawdzanie ich ładunków (§ 52, pkt 2 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 16 października 2017 r. w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej, Dz. U. z 2016 r. poz. 1804).

Na uwagę zasługuje to, iż funkcjonariusze działu ochrony pełniąc służbę na określonych stanowiskach (w głównej mierze te na rubieży zewnętrznej) jako jedyni mają kontakt zarówno z osobami pozbawionymi wolności, jak i innymi osobami (które nie są osadzonymi) wchodzącymi na teren jednostki i realizują wobec nich określone procedury. Funkcjonariusz pełniący służbę w rejonie bramy głównej dokonuje kontroli, przy pomocy urządzeń technicznych, zarówno osadzonych, jak i funkcjonariuszy, czy też interesantów wchodzących na teren jednostki, np. w związku z realizacją widzeń osadzonego. Dokonuje kontroli pojazdów wjeżdżających i wyjeżdżających z terenu jednostki, a, co istotne z punktu widzenia bezpieczeństwa, może nawet usunąć osobę z jej terenu, która nie wykonuje jego poleceń (§ 14, Rozporządzenia Rady Ministrów

z dnia 23 grudnia 2019, w sprawie szczegółowego trybu działań funkcjonariuszy Służby Więziennej podczas wykonywania czynności służbowych, Dz. U. z 2019 r. poz. 2518).

W kwestii bardzo istotnej z punktu bezpieczeństwa, jakim jest stosowanie środków przymusu bezpośredniego względem osadzonego i użycia broni palnej – pomimo, iż każdy z funkcjonariuszy może podjąć decyzję o zastosowaniu tychże środków, np. w przypadku napaści na niego przez osadzonego, to w głównej mierze ich stosowanie i nadzór spoczywa na funkcjonariuszach działu ochrony. Funkcjonariusze ci, przed umieszczeniem w celi zabezpieczającej osobę pozbawioną wolności, poddają ją kontroli osobistej w celu odebrania jej przedmiotów, które mogłyby być niebezpieczne dla życia lub zdrowia tej osoby lub innych osób (§ 4 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 czerwca 2013, w sprawie celi zabezpieczającej i izby izolacyjnej Dz. U. 2013 poz. 638), a wartownik pełniący służbę na stanowisku uzbrojonym ma obowiązek w szczególności:

- utrzymywać broń w stałej gotowości do użycia,
- wydawać polecenia osobom wkraczającym w rejon stanowiska (§ 54, pkt 1 i 2 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 16 października 2017 r. w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej, Dz. U. z 2016 r. poz. 1804).

Liczba zdarzeń (zakłóceń) występująca na terenie jednostek penitencjarnych

W rozpatrywanym okresie (maj 2021 r.) (Milewska, 2021) w jednostkach penitencjarnych w Polsce dochodziło do wielu zdarzeń (zakłóceń), które wpływały na ich bezpieczeństwo, a mianowicie odnotowano:

- jedną ucieczkę osadzonego w trakcie konwojowania w pełnym systemie,
- jeden pożar,
- sześć napaści na funkcjonariusza w trakcie pełnienia służby,
- jeden przypadek samobójstwa osadzonego na terenie jednostki organizacyjnej.

Co warte podkreślenia, od początku 2021 r. do końca maja 2021 r. (Pniewska i Zientarska, 2021) stwierdzono łącznie:

- trzy pożary,
- 55 napaści na funkcjonariusza w trakcie pełnienia służby,
- 12 przypadków samobójstwa osadzonego na terenie jednostki organizacyjnej.

Uwidocznione jest zatem, iż jednostki penitencjarne nie są pozbawione sytuacji godzących w ich bezpieczeństwo, a przedstawione dane powyżej wpisują się w podaną definicję bezpieczeństwa i określoną grupę bezpośrednio obecnych funkcjonariuszy.

Konkluzje

Jednostki organizacyjne i funkcjonariusze to złożona struktura, jednakże w pełni usystematyzowana i uporządkowana. Największe grono pracowników stanowią funkcjonariusze działu ochrony. Oni właśnie pełnią służbę w ciągłym kontakcie z osadzonymi przez całą dobę, odpowiadają za realizację zarówno podstawowych praw osadzonych, np. korzystania z wolności religijnej (art. 102, pkt 3 Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks Karny Wykonawczy Dz. U. z 2021 r. poz. 53, 472, 1236), jak i realizacji rozmów z samoinkasującym aparatu telefonicznego (art. 105b Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks Karny Wykonawczy Dz. U. z 2021 r. poz. 53, 472, 1236); egzekwują także nałożone obowiązki na osadzonych, tj. poprawnego zachowania się, przestrzegania higieny osobistej i czystości pomieszczeń, w których przebywają (art. 116 Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks Karny Wykonawczy Dz. U. z 2021 r. poz. 53, 472, 1236).

Ważnym jest, iż funkcjonariusze działu ochrony pełnią służbę i realizują zadania również wobec osób innych niż pozbawione wolności – w trakcie wstępu i opuszczania terenu jednostki oraz przebywając poza jej terenem w trakcie realizacji konwojów lub w trakcie pościgu. Reasumując poszczególne wnioski do następujących elementów, tj. liczba funkcjonariuszy działu ochrony w ZK/AŚ, miejsce i czas pełnienia służby, zakres kontaktu z osobami pozbawionymi wolności, zakres obowiązków funkcjonariuszy, liczba zdarzeń (zakłóceń) występująca na terenie jednostek penitencjarnych, należy wskazać, iż z wyżej cytowanych elementów główną rolę w pryzmacie bezpieczeństwa odgrywają funkcjonariusze działu ochrony, ponieważ nie tylko jest ich najwięcej spośród całej kadry w jednostce, ale także mają ciągły kontakt z osadzonymi przez całą dobę. Odpowiadają nie tylko za realizację podstawowych praw i obowiązków osadzonych, ale również egzekwują przestrzeganie przepisów. Powierzony zakres obowiązków obejmuje całe spektrum działania – od kontroli celi mieszkalnej, kontroli samego osadzonego, nadzorowanie jego prawa do np. spaceru, wydawanej ilości posiłku oraz zapewnienie bezpieczeństwa podczas konwojowania poza terenem jednostki organizacyjnej. Co ważne, w kwestii zakłóceń powstałych na terenie jednostek – funkcjonariusze działu ochrony są zarówno w większości narażeni na dokonanie napaści przez osadzonego (duża liczba funkcjonariuszy działu ochrony, sposób pełnienia służby – przez całą dobę) oraz podjęcie działań na okoliczność jego zaistnienia, np. pożar, próba samobójcza – pierwsi na miejscu zdarzenia.

Dlatego tak ważnym jest odpowiednie wyposażenie funkcjonariuszy działu ochrony zarówno w środki przymusu bezpośredniego (np. kajdanki), odpowiednie procedury i instrukcje reagowania na okoliczność np. ucieczki osadzonego lub podjęcia próby samobójczej, jak również określenie ich odpowiedniej liczby (realizacja poszczególnych zadań), co niewątpliwie przełoży się na zwiększenie bezpieczeństwa zarówno osadzonych, jak i funkcjonariuszy pełniących służbę w jednostkach organizacyjnych.

Podkreślić należy, iż na bezpieczeństwo jednostki wpływają też działania pozostałych działów i komórek w jednostce, jednakże w mniejszym stopniu niż te, które realizują funkcjonariusze działu ochrony. Podsumowując zakres działań funkcjonariuszy działu ochrony, należy uznać, iż wskazana hipoteza, tj. „funkcjonariusze działu ochrony odgrywają dużą rolę w zachowaniu bezpieczeństwa w jednostkach penitencjarnych” została potwierdzona w całości.

Bibliografia

1. Konstytucja z dnia 2 kwietnia 1997 r. Rzeczypospolitej Polskiej Dz. U. 1997 r., nr 78 poz. 483.
2. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks Karny Wykonawczy Dz. U. z 2021 r. poz. 53, 472, 1236.
3. Ustawa z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej Dz. U. z 2021 r. poz. 1064.
4. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks Karny Dz. U. 2021 r. poz. 1023.
5. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 16 października 2017 r. w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej, Dz. U. z 2017 r. poz. 1804..
6. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 czerwca 2013, w sprawie w sprawie celi zabezpieczającej i izby izolacyjnej, Dz. U. 2013 poz. 638.
7. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 23 grudnia 2019, w sprawie szczegółowego try-

bu działań funkcjonariuszy Służby Więziennej podczas wykonywania czynności służbowych, Dz. U. z 2019 r. poz. 2518.

8. Wytyczne nr 2/2013 z dnia 4 czerwca 2013 r. Dyrektora Generalnego Służby Więziennej w sprawie wymagań dla zabezpieczeń techniczno-ochronnych w jednostkach organizacyjnych Służby Więziennej.
9. Łuszcz, P. (2021). *Koncepcja Bezpieczeństwa Jednostki Penitencjarnej w Polsce*. Warszawa: Wojskowa Akademia Techniczna.
10. Kmiecik, B. (2017). *Czy szpital psychiatryczny jest (nadal) instytucją totalną?* „Psychiatria i Psychologia Kliniczna” nr 17.
11. Witkowska-Grabias, E., Wierzbicki, K. (2021). *Bezpieczeństwo personelu jednostek penitencjarnych – napaści na funkcjonariuszy Służby Więziennej w latach 2009-2020*. Warszawa: „The Prison Systems Review” nr 111.
12. <https://www.zpозdrowieniem.pl/blog/psycholog-wiezienny-dostep-do-pomocy-psychologicznej>, dostęp 16.08.2021.
13. <https://www.sw.gov.pl/strona/opis-zaklad-karny-w-hrubieszowie>, dostęp 16.08.2021.
14. Milewska, M. CZSW, BIS.0332.06.2021.MM. *Miesięczna Informacja Statystyczna*, Warszawa, maj 2021.
15. Pniewska, A., Zientarska, A. CZSW, BIS.0332.4.2021.AP. *Kwartalna Informacja Statystyczna*, kwiecień 2021.

Recenzja książki *Bezpieczeństwo społeczności lokalnych. Organizacja systemu i projektowanie działań*

Kamil Gefert

Goldenore ITC

Book review: *Safety of local communities. Organization of the system and design of activities*

Społeczeństwo można pojmować w różnym spektrum przestrzennym – jako państwo lub jego wydzieloną część, w której zamieszkujących ją ludzi łączą pewne wspólne, szczególnie cechy kulturowe, religijne, tożsamościowe i inne. Niewątpliwie, im węższe i bardziej lokalne grono społeczne, tym bardziej zażyłe relacje, a – co za tym idzie – wszelkie wyzwania, szanse i zagrożenia dotyczące bezpośrednio takiej społeczności mocniej wpisują się w jej codzienne funkcjonowanie. Dlatego też bardzo istotne jest pochylenie się nad bezpieczeństwem społeczności lokalnych, która to problematyka jest przedmiotem rozważań recenzowanej monografii prof. dr. hab. Piotra Mickiewicza pt. *Bezpieczeństwo społeczności lokalnych. Organizacja systemu i projektowanie działań*.

Piotr Mickiewicz jest ekspertem w dziedzinie politologii, doktorem nauk społecznych w zakresie nauk o polityce, który specjalizuje się m.in. w problematyce stosunków międzynarodowych na płaszczyźnie militarnej. Autor wielu publikacji i monografii, m.in.: *Wolne Miasto Gdańsk w koncepcjach wojskowych i polityce II Rzeczypospolitej*, *Strategiczne znaczenie Morza Bałtyckiego*, czy *Polska-NATO. Polityczne i wojskowe aspekty integracji*; został odznaczony Brązowym Krzyżem Zasługi i Medalem Komisji Edukacji Narodowej.

Monografia, która jest przedmiotem niniejszej recenzji, wydaje się nieco odbiegać od przeważającego obszaru tematycznego, który można dostrzec w dorobku naukowym autora. Jednakże Piotr Mickiewicz umiejętnie wpisał w zakres monografii elementy dotyczące ochrony ludności lokalnej przed działaniami wojennymi oraz współpracy ze służbami. Spoglądając na spis treści monografii można dostrzec kilka głównych wątków, a mianowicie sferę: pojęciową, prawno-organizacyjną, systemową (w zakresie problemu patologii) oraz konkluzyjną. Dzięki temu zapewniona jest przejrzystość i logiczność poruszanych kwestii. Całość monografii raczej nie posiada charakteru *stricte* empirycznego, choć ewidentnie można dostrzec w niej wiele autorskich przemyśleń, porównań, łączenia faktów oraz propozycji rozwiązań. Nie jest to tekst ściśle teoretyczny, przedstawiający suche fakty i legislacyjne frazesy wzbogacone aforyzmami, ale wielokrotnie wplątane są logiczne konkluzje i twórcze koncepcje, również wysnute na podstawie analizy badań zastanych. Można więc uznać recenzowaną monografię za wartościowy tekst *quasi-empiryczny*, dotyczący w dużej części najbardziej prywatną, a momentami wręcz intymną problematykę ludzkiej egzystencji na poziomie funkcjonowania małych społeczności.

Wartość recenzowanego tekstu jest tym większa, gdyż kierowana jest nie tylko do studentów i pozostałej społeczności naukowo-akademickiej, ale przede wszystkim do praktyków tych zagadnień – pracowników urzędów administracji publicznej, którzy mają bezpośredni wpływ na kształtowanie i zapewnianie bezpieczeństwa społeczności lokalnych. Biorąc pod uwagę powyższy fakt warto wspomnieć, iż monografia została napisana naukowym, ale dobrze czytelnym i prostym w odbiorze językiem. Opatrzona jest licznymi odnośnikami do ak-

tów prawnych i rzetelnych źródeł naukowych autorstwa autorytetów polskiej i międzynarodowej nauki, zachowując przy tym przejrzystość i logiczność myśli. Bardziej zawile zagadnienia autor często prezentuje w postaci tabel, które ze względu na swoje cechy klarowniej i zwięźlej obrazują poruszaną problematykę. Tekst nie jest zbyt obszerny (235 stron), co jest niewątpliwą zaletą w świetle docelowej grupy odbiorców. Poza drobnymi niedociągnięciami językowymi, które zdarzają się w tekście, nie sposób dostrzec poważniejszych uchybień, które mogłyby zażywać na wartości opracowanego tekstu.

Na szczególną uwagę zasługują dalsze rozdziały monografii, które posiadają charakter niemalże poradnikowy, nie tylko dla zainteresowanych urzędników, ale także tych ludzi, którzy zostali dotknięci omawianymi problemami. Autor, w swoich rozważaniach, kładzie także nacisk na bolączki omawianych systemów pomocy i ochrony społecznościom lokalnym. Zwraca uwagę na słabe punkty, które występują, ale także przestrzega przed ewentualnymi błędami w opracowywaniu i realizowaniu założeń tych systemów. Przypomina także o ważnej roli profilaktyki w zwalczaniu zagrożeń społeczności lokalnych, profilaktyki, która zaczyna się u samych podstaw konstruowanych systemów zapewniania bezpieczeństwa. Wspomina tutaj m.in. o kształtowaniu bezpiecznych przestrzeni, których przedrostek „bezpieczne” utożsamiany jest z elementami i cechami głównie endogennymi, a nie tylko doraźnymi i oderwanymi od logicznej całości.

Podsumowując niniejszą recenzję warto nadmienić, że opisywana monografia jest kompletnym kompendium wiedzy teoretycznej, która posiada wyjątkowo duży potencjał do wykorzystania praktycznego. Mimo że temat monografii wydaje się być ujęty nieco zbyt szeroko, to, zagłębiając się w spis treści i tytuły poszczególnych rozdziałów, można dostrzec wyraźne jego zawężenie do konkretnych problemów, które wyczerpane zostały w odpowiednim stopniu. Podkreślając wartość edukacyjną, naukową oraz w szczególności – praktyczną, można uznać opracowaną monografię za pełnowartościowy tekst naukowy, dający wiedzę możliwą do skutecznego wykorzystania na rzecz poprawy bezpieczeństwa społeczności lokalnych.

Piotr Mickiewicz

*Bezpieczeństwo społeczności lokalnych.
Organizacja systemu i projektowanie działań*

Wydawnictwo FNCE sp. z o. o.

Poznań 2020

Liczba stron: 234

ISBN: 978-83-66264-48-9

**CZASOPISMO NAUKOWE
SECURITY REVIEW**

Instytut Analizy Ryzyka
Sp. z o. o.
ul. Sucharskiego 2
35-225 Rzeszów

Redaktor Naczelny:
Anna Kardasz-Gefert
mail: annakardasz9@gmail.com

Redaktor Techniczny: Kamil Gefert

Sekretarz: Dorota Michalak

www.securityreview.pl

